

**Az új nemzetközi éghajlatvédelmi megállapodás előkészítése:
a legutóbbi bonni tárgyalások értékelése és a párizsi csúcstalálkozó kilátásai**
dr. Faragó Tibor¹

Az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményében Részes Felek 2015 decemberében megtartandó párizsi találkozóján várható egy új nemzetközi éghajlatvédelmi megállapodás elfogadása, amelynek előkészítésével foglalkoztak a legutóbbi bonni szakértői szintű találkozó résztvevői 2015. augusztus 31. és szeptember 4. között. A kormányzati delegációk hosszasan vitatkoztak a rendkívül bonyolult szövegtervezet egyes részéről, de álláspontjaik a legfontosabb ügyekben alig közeledtek. Egy olyan megállapodás körvonalazódik, amely alapján 2020 után minden ország valamilyen mértékben hozzájárulna a globális probléma megoldásához, beleértve a különböző emberi tevékenységek miatt a légkörbe kerülő üvegházhatású gázok kibocsátásának visszafogását, valamint a felkészülést a földi környezet állapotában már elkerülhetetlennek látszó változásokhoz való alkalmazkodásra.

Az előzmények

Az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményét² 1992-ben fogadták el azzal a célkitűzéssel, hogy a nemzetek közös erőfeszítéssel megakadályozzák a veszélyes következményekkel járó globális éghajlatváltozás kialakulását. Az egyezménynek 196 részese van (195 ország és az EU). 1997-ben készült el az egyezmény Kiotói Jegyzőkönyve³, amelynek értelmében a fejlett országok az üvegházhatású gázok mintegy 5%-os kibocsátás-csökkentését vállalták 2012 végére az 1990. évi szinthez képest. A Jegyzőkönyv hatálybalépését követően – tíz évvel ezelőtt – született meg az elhatározás arról, hogy a globális probléma miatt egyeztetéseket kell kezdeni az addigiaknál sokkal komolyabb lépésekről⁴. Annak ellenére, hogy nemzetközi és sok országban nemzeti szinten is történtek különféle klímapolitikai intézkedések, mégis a probléma kialakulásáért felelőssé tett gázok kibocsátása összességében gyorsan növekedett.

A szakértői tárgyalások helyszíne: a Bonni Világkongresszusi Központ

¹ A bonni ülészakra a Magyar Természetvédők Szövetsége, ill. a nemzetközi „Föld Barátai Szervezet” regisztrált

² UN Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), 1992

³ Kyoto Protocol (KP), 1997

⁴ Montreal, 2005

Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (IPCC)⁵ 2007. évi jelentése nyomán ugyan valamelyest felgyorsultak az egyeztetések, de miután 2009-ben sikertelenül végződött a koppenhágai csúcstalálkozó, az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményében Részes Felek új tárgyalási megközelítésben állapodtak meg (Durban, 2011)⁶. Ennek eredményeképpen elfogadták a **Kiotói Jegyzőkönyv „meghosszabbítását”** (Doha, 2012)⁷, azaz mindenekelőtt a fejlett országok számára előírt kibocsátás-csökkentési kötelezettségek szigorítását a 2020-ig tartó időszakra. Az EU-28-ak együttesen 20%-os kibocsátás-csökkentést vállaltak az 1990. évi kibocsátási szinthez képest. A megállapodásból azonban kimaradt a fejlettek közül öt „nagykibocsátó”: Japán, Kanada, Oroszország, Új-Zéland, USA. E fejlett országok világossá tették, hogy a továbbiakban csak olyan nemzetközi megállapodásban vesznek részt, amelynek keretében a gyors gazdasági növekedésű fejlődő országok is tesznek klímapolitikai vállalásokat. Az EU tagállamai hasonló feltételt támasztottak ahhoz, hogy az említett 20%-os szintnél nagyobb mértékű csökkentésre vállaljanak jogi kötelezettséget.

A bonni találkozó megnyitója (2015. aug. 31.): a kivetítőn az egyezmény főtükára (Christiana Figueres, Costa Rica), a pódiumon a tárgyalási munkacsoport társelnökei (Ahmed Djoghlaf, Algéria és Daniel Reifsnnyder, USA)

A Kiotói Jegyzőkönyv 2020-ig tartó „meghosszabbítása” mellett a 2011 óta tartó nemzetközi tárgyalások téje egy olyan **új megállapodás kidolgozása**, amely már minden ország számára rögzítené e közös globális probléma megoldásában való részvételének feladatait a 2020 utáni időszakra. A közös politikai szándék alapján ezt az új megállapodást kellene elfogadni 2015 végén a párizsi klímapolitikai csúcstalálkozón. A kormányközi tárgyalásokhoz fontos tényanyagot és újabb tudományos becsléseket szolgáltatott az IPCC újabb átfogó jelentése, amelynek összefoglaló anyaga 2014-ben látott napvilágot.

Az új megállapodás elérésére irányuló egyeztetések a Keretegyezményben Részes Felek Konferenciájának⁸ égisze alatt folynak a 2011-ben létrehozott kormányközi munkacsoportban (ADP)⁹. E munkacsoport 2015 februárjában jóváhagyta a további előkészítő tárgyalások alapját képező dokumentumként a **Genfi Tárgyalási Szöveget**: a mintegy 80-oldalas anyag minden egyes témakörben magában foglalta a különböző országok, országcsoportok által javasolt szövegváltozatokat (opciókat). Ennek alapján folytak a szakértői egyeztetések folyó év júniusában, majd ezt követően az augusztus 31-én megkezdett újabb tárgyalási fordulón a munkacsoport társelnökei által előterjesztett új szerkezetű tervezet mentén. Lényegét tekintve két alapvető dokumentum előkészítése volt és maradt a feladat: az új **Párizsi Megállapodásé**

⁵ Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

⁶ Durban Platform for Enhanced Action, 2011

⁷ Doha Amendment, 2012: a módosítás a Jegyzőkönyv 2013-2020 közötti 2. „kötelezettségvállalási időszakát” vezeti be

⁸ Conference of the Parties (COP)

⁹ Ad Hoc Working Group on the Durban Platform for Enhanced Action (ADP)

és egy Határozat¹⁰ (vagy határozat-csomagé), mely utóbbi a Megállapodás végrehajtásához szükséges – a későbbiekben egyszerűbben felülvizsgálható, módosítható – szabályozási és intézményi eszközöket, rendelkezéseket tartalmazná.

Tárgyalási témakörök és álláspontok

A 2020-ig tartó időszakra a fejlett országok kötelezettségvállalási „tétjeinek” emeléséről és a Kiotói Jegyzőkönyv „meghosszabbításának”, azaz 2012. évi Dohai Módosításának hatálybalépéséről több mint két éve meglehetősen terméketlen vita folyik. A majd erről szóló és várhatóan elfogadásra kerülő határozattervezet általánosságban felszólítja a Módosításban érintett és az abból kimaradó fejlett országokat is arra, hogy a megígért kibocsátás-csökkentésnél többet vállaljanak, valamint teljesítsék a nemzetközi finanszírozásra vonatkozó politikai vállalásukat. Politikai szándék és egyetértés hiányában ennél több nem várható, s még az is felettebb kétséges, hogy a közeljövőben egyáltalán hatályba lép-e ez a Dohai Módosítás, hiszen ennek teljesülése nehezen elérhető feltételhez kötött: ehhez legalább 144 országnak kell hivatalosan elfogadnia e jogi eszközt, miközben eddig ennek kevesebb, mint negyvenen tettek eleget. (Egyelőre a „hiányzók” között van együtt az EU 28 tagállama is.). Ugyanakkor a fejlődő országok elengedhetetlennek tartják, hogy ebben az ügyben előrehaladás legyen és ragaszkodnának egy „szigorú” tartalmú és hangvételű határozathoz.

Az egyes témakörökről, azok szövegtervezeteiről külön vitatkoztak a kormányzati delegációk képviselői (a különböző érdekképviseleti csoportok tagjainak jelenlétében, akik megfigyelőként vehették részt)

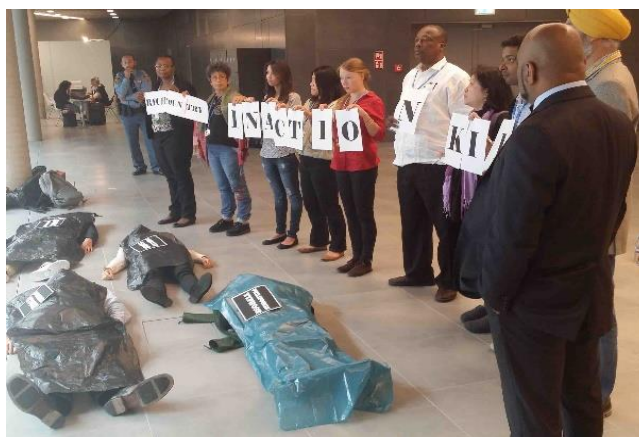
A készülő Megállapodás minden főbb tematikus részéről a meglévő szövegtervezet vonatkozó fejezetei alapján külön-külön folytak a tárgyalások, de ezek során jelezték és rögzítették azokat az észrevételeket, amelyek a más fejezetekben megjelenített feladatokkal való összefüggésekre utaltak. A tervezet és a tárgyalások a következő témakörökre terjedtek ki, amelyek értelemszerűen valamilyen formában majd benne lesznek úgy a Megállapodásban, mint a kapcsolódó Határozatban:

- a megállapodás **célkitűzése** és általános keretei (amelynek szükségességét többen elvitatták, de a fejlődők ragaszkodnak ahhoz, hogy pl. az e globális problémáért viselt „közös, de megkülönböztetett felelősség” alapelvére itt is történjen utalás);
- a **kibocsátások** szabályozása és az **alkalmazkodás**;
- **finanszírozás**; **technológiai** együttműködés; **kapacitás-építés** (a fejlődők támogatása a klímapolitikai tervezési, intézkedési, végrehajtási kapacitásaik megerősítésében);

¹⁰ Paris Agreement; Decision

- **átláthatóság** (az egyes országok által a kötelezettségvállalásaik teljesítéséről közzéteendő információk tartalma és módja, azok ellenőrzésének és értékelésének lehetőségei a többi fél részéről, s e feladataik megoldásában is a fejlődőknek nyújtandó támogatások);
- **időkeretek** és a meghatározott ciklusokban ellátandó közös és országonkénti feladatok;
- **megfelelési rendszer** (egyelőre tisztázatlan, hogy a Kiotói Jegyzőkönyvhöz hasonlóan lenne-e ilyen eszköz az egyes országok feladatainak teljesítésével kapcsolatos problémák kiküszöbölésének segítésére, az esetleges szankcionálásra, avagy elégséges lenne csupán egy nemzetközi konzultációs és vitarendezési mechanizmus alkalmazása);
- **intézmények és eljárások** (így pl. a Megállapodás esetében a csatlakozás feltételei).

Ezek közül az alábbiakban csak néhány témakörben jelezzük az egyeztetések jelenlegi állásának helyzetét a legkritikusabbnak tekinthető ügyekre, álláspont-ütközésekre szorítkozva.

Civil demonstráció: a globális problémával szembeni hatékony fellépés elmaradása súlyos áldozatokkal fog járni

A **kibocsátás-szabályozási** előírások vitájának kiinduló pontja az, hogy $+2^{\circ}\text{C}$ vagy $+1,5^{\circ}\text{C}$ globális felszíni átlaghőmérséklet-növekedési küszöbérték átlépésének elkerülése-e lesz a tárgyaló felek közös célkitűzése. (A tudomány persze nem egy konkrét „kerék” érték átlépéséhez köti a már felettlébb kockázatos következmények előrevetítését, becslését.) Várhatóan ebben a továbbiakban sem fognak dűlőre jutni, de abban egyetértés látszik, hogy egyrészt rögzíteni kellene a 2030-ra globális szinten legalább elérendő kibocsátás-csökkentés mértékét (40-70%), másrészt azt, hogy hosszabb távon – az évszázad közepére – gyakorlatilag „karbon-kibocsátások” nélküli fejlődésre van szükség. A legnagyobb vita e célokhoz való hozzájárulások **differenciálásának** módjában, mértékében van. A fejlettek azt képviselik, hogy társadalmi-gazdasági fejlettségtől (nemzeti sajátosságoktól) függően minden ország tegyen kibocsátás-szabályozási vállalást és ennek kategóriáit, mértékét közösen meghatározott kritériumok alapján szabják meg – elkerülve azt, hogy minden ország saját maga döntse el, miként differenciál (megadva egy saját kibocsátás-szabályozási célt). A fejlődők egy része e téren továbbra is határozottan ragaszkodik a „kétosztatú” világgéphez: azaz ahhoz, hogy a fejlettek nagymértékű (országonként differenciált) kibocsátás-csökkentési kötelezettséget vállaljanak, a fejlődők pedig maguk mérlegelhessék e céljaikat és azt, hogy – a fejlettektől elvárt támogatások függvényében is – miként fokozzák eddigi ilyen irányú (kibocsátás-mérséklési), önkéntesen tett tevékenységüket. A kibocsátás-szabályozáshoz kapcsolódóan folyt a vita a nemzetközi **karbonpiaci** (kibocsátási kvóta kereskedelmi) eszközökről és a „nem piaci eszközökről”, de egyelőre beláthatatlan, hogy ezekre vonatkozóan végül bármi konkrétumot fog-e tartalmazni a Megállapodás (avagy ezekről majd a rákövetkező években

folytatódnak az egyezkedések). A fejlettek szükségesnek tartják a nemzetközi karbonpiacot, a fejlődők egy része határozottan elutasítja azt.

Az **alkalmazkodás**, a változásokra való felkészülés feladatait most már a kibocsátás-szabályozással egyenrangúan fontosnak tartják a résztvevők. Abban is teljes az összhang, hogy a fejlődők soraiban nagy számban vannak a környezeti körülményekben bekövetkező változásokkal szemben különösen sérülékeny országok, amelyek felkészülésének, alkalmazkodási képességeinek támogatása a nemzetközi közösség fontos feladata és ebben kitüntetett szerepet kell vállalniuk a fejlett országoknak. A várható változásoktól függő közös alkalmazkodási „vízió” megfogalmazása mellett minden félnek meg kell határoznia az alkalmazkodással kapcsolatos saját céljait és feladatait. Továbbá a Megállapodás – illetve operatívabb szinten a kapcsolódó Határozat – várhatóan azt is tartalmazni fogja, hogy a fejletteknek miként kell kitérniük vállalásaik között a finanszírozási-támogatási teendőkre, a fejlődőknek pedig az alkalmazkodási tevékenységeikhez szükséges támogatási igények felmérésére és a támogatások felhasználási módjára. Az általános megközelítés kapcsán megmutatkozó egyetértés mellett ebben az ügyben is rendkívül sok még a nyitott kérdés. A legnagyobb vita azonban a „veszteségek és károk” témaköréhez kötődik, amellyel kapcsolatban ugyan egy óvatos kompromisszum – egy ezzel az üggyel foglalkozó, korlátozott hatáskörű mechanizmust létrehozó határozat – már született két évvel ezelőtt (Varsó, 2013). A mostani bonni ülés első napján Dominika képviselője megrázó szavakkal írta le, hogy milyen következményekkel járt a pár nappal korábban országát sújtó trópusi vihar. A fejlődők egyöntetűen egy teljesen önálló intézmény és eljárásrend létrehozását tartják szükségesnek, mivel úgy tekintik a sokasodó szélsőséges (hidrometeorológiai) eseményeket, hogy azok hátterében az éghajlatváltozás áll, s az ezért viselt felelősséggel arányban kell a nemzetközi közösségnek helytállnia a bekövetkezett károkért és veszteségekért. A fejletteknek viszont komoly elvi és gyakorlati fenntartásaik vannak ezzel kapcsolatban, s elégségesnek tartanak az alkalmazkodáshoz kapcsolatosan korábban elfogadott „varsói” mechanizmus folytatását. A tárgyaló felek álláspontjai tehát jelenleg ebben a témakörben nagyon eltérnek egymástól.

A **finanszírozás** ügye az egyik legnehezebb megoldható kulcskérdés volt már az 1992. évi keretegyezmény tárgyalásakor is. Az alapvetően a fejlődőket az egyezményből adódó feladataik teljesítésében segítő „pénzügyi mechanizmus” működtetését akkor rábízták a Globális Környezeti Alapra (GEF, más fordításban: Globális Környezeti Segélyalap)¹¹. A későbbiek során külön célokra külön pénzügyi kereteket hoztak létre az egyezmény és a jegyzőkönyv hatálya alatt, de ezek működtetéséért is GEF felel („speciális” alap, legkevésbé fejlett országokat támogató alap és alkalmazkodási alap). A fejlődő országok azonban egy kifejezetten az egyezmény hatálya, az abban részes felek közvetlen ellenőrzése alatt álló finanszírozási intézményt akartak, s így öt évvel ezelőtt döntés született a Zöld Klíma Alap (GCF)¹² létrehozásáról; azaz immáron két intézmény is felel e támogatások kezeléséért. A készülő új Megállapodás pénzügyi támogatási ügyeit is ezekre az intézményekre bíznák, de vita van pl. arról, hogy mi legyen a sorsa a fent említett külön pénzügyi kereteknek. 2009-ben (Koppenhága), majd 2010-ben (Cancun) a fejlett országok csoportja politikai nyilatkozatban vállalta, hogy 2020-ra éves szinten százmilliárd USD támogatási összeg fog rendelkezésre állni különböző forrásokból. A Párizsi Megállapodás előkészítésével foglalkozó tárgyalások során általában ezt a finanszírozási szintet tekintik bázisnak, kiinduló alapnak és a vita – elsősorban a fejlődők részéről – mindenekelőtt arról szól, hogy 2020 után miként kellene növekednie évenként e keretnek és milyen arányban járuljanak hozzá ehhez közforrásokból a fejlett országok. A fejlettek szerint egyrészt az üzleti szférának (maganforrásoknak) is fontos

¹¹ Global Environment Facility (GEF)

¹² Green Climate Fund (GCF)

szerepe van a „klímafinanszírozásban” (beleértve az érintett technológiák „transzferjével” összefüggő támogatásokat), másrészt rögzíteni kell a fejlődők kötelezettségeit is, miszerint előre meg kell tervezniük a támogatási forrásokból megoldandó feladatokat és azok költségigényeit. Egyelőre nehéznek látszik áthidaló megoldást, megszövegezést találni különösen az itt vázolt kérdésekben.

Időkeretekhez, ciklusokhoz fogják kötni az országok konkrét közös és egyéni feladatait, és ezek időtartama várhatóan öt év, esetleg 10 év lesz (ez utóbbi esetben 2021-2030 között lenne a Párizsi Megállapodás első kötelezettségvállalási időszaka; felmerült a négyéves felülvizsgálati ciklusok lehetősége is). Az egyes országoknak a kötelezettségeiket az első időszakra bemutató **Nemzetileg Meghatározott Hozzájárulásukat**¹³ a Megállapodáshoz való csatlakozáskor – annak feltételeként is – kellene benyújtaniuk. Ezután minden következő (5 vagy 10-éves) ciklusra újabb ilyen nemzeti kötelezettségvállalási dokumentumra lesz szükség, de úgy, hogy az abban foglalt kötelezettségek szintjének meg kell haladnia az előző szintet. Az e dokumentumokkal kapcsolatos követelményeket és a teljesítésről való beszámolás, valamint az ellenőrzés módját később fogják egységesen meghatározni. Ez utóbbival és általában e nemzeti vállalásokat tartalmazó dokumentumok jogi státuszával, értékelésével kapcsolatban több fejlődő ország képviselője aggályát fejezte ki, mert elkerülendőnek tartanak az adott ország vállalásainak esetleges közvetlen negatív kritikáját¹⁴. Emellett egyes fejlődők még a ciklusok időtartama, ütemezése kapcsán is a fejlettek és a fejlődők számára szolgáló előírásokban fontosnak tartanak a megkülönböztetést (így pl. a fejlődőknek ritkábban és nagyobb rugalmassággal kellene e dokumentumokat elkészíteniük és közzétenniük). Az egyes ciklusok végén **összefoglaló értékelés** készülhetne a végrehajtott intézkedések összesített hatásáról és a felek ennek alapján határozhatnák meg a rákövetkező időszakra a közös és országonkénti célokat (kibocsátás-szabályozás, alkalmazkodás, finanszírozás stb.)

A franciák nagyon készülnek a párizsi klímacsúcsra: Bonnban is minden érdeklődőnek elmagyarázták, hogy „lesz megállapodás” és az eseményt a központtól mintegy 10 km-re található Le Bourget negyedben tartják meg

Értékelés és a kilátások

A szeptember 4-én befejezett bonni találkozó teljesítményével kapcsolatban – a szokásos emelkedettebb hangvételű diplomáciai megnyilatkozások mellett – sokan fejezték ki elégedetlenségüket. Már az esemény félidején túl a fejlődők kemény hangú nyilatkozatokban bírálták a tárgyalások megszervezésének, vezetésének módját. A civil szervezetek képviselői demonstrációkat tartottak arra figyelmeztetve a kormánydelegációkat, hogy alig maradt már idő a párizsi ülészig és egy valóban hatékony megállapodásra van szükség. A bonni

¹³ Nationally Determined Contribution (NDC)

¹⁴ „name and shame”

találkozót követően annak nemzetközi sajtóvisszhangja is meglehetősen negatív volt. A klímátárgyalások túlzottan lassú menetét már eddig is többször bírálta az ENSZ-főtitkár is, aki szeptember végére ebben az ügyben konzultációra hívta meg negyven ország vezetőjét abban a reményben, hogy a megállapodás útjában álló legkritikusabb kérdésekben majd e találkozó hozzájárulhat a megfelelő politikai kompromisszumok eléréséhez.

Civil „figyelmeztetés” a bonni találkozó utolsó napjának reggelén (szept. 4.): már csak 6 tárgyalási nap maradt a párizsi ülészakig (beleértve az októberi szakértői találkozót öt napját)

Ugyanakkor az eddigi előkészületek alapján erősnek látszik a magasszintű politikai akarat ahhoz, hogy 2015 végén megszülessen egy új nemzetközi jogi eszköz: egy Párizsi Megállapodás az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményének hatálya alatt. Valójában a leendő **Megállapodás tartalmával és nemzetközi jogi erejével** kapcsolatban jelentősek a kételyek. A fejlett és a fejlődő országok közötti ellentétek és ezen országcsoportokon belüli eltérő álláspontok miatt sem látszik valószínűnek, hogy a konkrét számszerű kötelezettségvállalásokra vonatkozóan egyértelmű, jogilag kötelező érvényű, a végrehajtásukat pontosan ellenőrizhetővé tevő rendelkezések lesznek a Megállapodásban, hanem feltehetően csak a vonatkozó általános eljárási szabályokat írják elő kötelező módon. E szabályok alapján lehetne elvárni mindenkitől, azaz a Megállapodáshoz csatlakozó minden országtól, hogy meghatározott határidőkre és időközönként, ill. elemekkel közlésezi majd konkrét vállalásait, valamint az azok végrehajtásával kapcsolatos előrehaladási jelentéseit.

A bonni tárgyalások helyszíne:
a plenáris tárgyalóterem majd októberben fog újra megtelni a résztvevőkkel

Az országok vállalásait a „Nemzetileg Meghatározott Hozzájárulás” elnevezésű dokumentumok tartalmazzák, amelyek a fejlett országok esetében a kibocsátás-szabályozási és alkalmazkodási célok, kötelezettségek mellett azt is tartalmazzák, hogy milyen mértékben

és módon történik majd meg a pénzügyi és technológiai támogatás biztosítása a fejlődő országok részére. A konkrétabb vállalások egy-egy ciklusra vonatkoznak. Ezen előírások minden más rendelkezéssel egyetemben persze akkortól lesznek érvényesek, amikor az új Megállapodás hatályba lép. Erre remélhetően akkor van esély még 2020 előtt, ha a „keretjellegű” **Párizsi Megállapodás**ban és az ahhoz kapcsolódó Határozatban (vagy határozat-csomagban) feltehetően majd nyitva hagyott, azaz nem kidolgozott, a végrehajtáshoz elengedhetetlen részletes szabályokról a következő néhány évben megegyezés születik¹⁵. Erre is utalhatott a francia delegáció vezetője a bonni ülészek megnyitáskor, aki szerint: a párizsi megállapodás nem egy folyamat vége lesz, hanem egy folyamat kezdete. Egyelőre azonban nagyon-nagyon messze vannak a tárgyaló felek attól, hogy különösen a kulcsfontosságú kérdésekben kompromisszumokra jussanak. Tehát ahhoz, hogy a Megállapodás és a Határozat (vagy határozatcsomag) összeálljon, rendkívül intenzív tárgyalásokra van szükség a hátralévő néhány hétben, beleértve akár a párizsi ülészek utolsó napjait és éjszakáit is.

* * * * *

A nemzetközi klímapolitikai együttműködés néhány korábbi szakaszáról:

1979 (Genf):- a globális éghajlatváltozás kutatásáról, a klímapolitikai együttműködés kezdeteiről

Faragó T., 1979: *Az éghajlatmodellezés alapjai*. OMSZ Hiv. Kiadványai, XLVIII, 151-161

Faragó T., 1981: *Éghajlat és társadalom*. Magyar Tudomány, No.7-8, 503-509

1992 (N.Y.): az éghajlatvédelmi egyezményről

Faragó T.; et al., 1992: *Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Keretegyezménye az Éghajlatváltozásról*.

KvVM - ENSZ Környezet és Fejlődés Konferencia Magyar Nemzeti Bizottsága, Budapest, 98 o.

Faragó T., 1993: *Szén-dioxid kibocsátásunk közel kétszerese a világtárlagnak*. Magyar Nemzet (1993. dec. 2.)

1997 (Kiotó):- a Kiotói Jegyzőkönyvről és az azt követő fejleményekről

Faragó T.; et al., 1998: Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése: *Kiotói Jegyzőkönyv* az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményéhez és a hazai feladatok. Fenntartható Fejlődés Bizottság, Budapest, 96 o.

Faragó T., 1998: *A Kiotói Jegyzőkönyv már aláírható*. Természetbúvár, 53 (1998), 3, 10-11

Faragó T.; Somogyi Z., 2001: *Lázás a Föld – ki gyógyítja meg? Mérlegen a bonni megállapodás*.

Természetbúvár, 56 (2001)/5, 9.

Faragó T.; Kerényi A., 2003: *Nemzetközi együttműködés az éghajlatváltozás veszélyének, az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére*. KvVM és Debreceni Egyetem, 70 o.

<http://www.ff3.hu/upload/KA-Klima.pdf>

Faragó T., 2005: *Az éghajlatváltozás kockázata: tudomány és politika*. Az „Éghajlatváltozás a világban és Magyarországon” c. kötetben, Alinea-Védegyelet, 7-8

Faragó T., 2005: *Dangerous human interference with the Earth's climate system*. Proc. of International Conf. on Climate Change. Impact and Responses in CE-Europe. Hungarian Academy of Sci.; 11-13

2007 (Bali):- az új tárgyalási fordulóról: 2007 Bali, 2009 Koppenhága, 2010 Cancun

Faragó T., 2007: *Új jelentés az éghajlatváltozásról*: nincs idő a késlekedésre. Természetbúvár, 2007/2, 9.

Faragó T., 2007: *A globális éghajlatváltozás veszélye és a nemzetközi együttműködés*. Külügyi Szemle, VI/1 79-94 <http://kki.gov.hu/kulugyi-szemle-2007-1>

Faragó T., 2008: *Új megállapodást az éghajlatváltozásról! Üzenet Bali szigetéről*. Természetbúvár, 63:1, 9.

Faragó T., 2010: *Koppenhágai klímakonferencia: remény és valóság*. Ma és Holnap, 2010/1, 30-32

<http://maesholnap.hu/20100323-074255>

Faragó T., 2010: *Változó világrend, változó klíma*. (Cancun) Népszabadság, 2010. dec. 18.

http://nol.hu/velemeney/20101218-valtozo_vilagrend_valtozo_klima

2012 (Doha): a Kiotói Jegyzőkönyv „meghosszabbításáról”

Faragó T., 2012: *A nemzetközi klímapolitikai együttműködés fordulópontja?* Ma és Holnap,

XII:6, 10-13 (Doha) <http://maesholnap.hu/20130130-133644>

2015 (Párizs): a párizsi ülészek előkészítéséről; 2013 Varsó, 2014 Lima

Faragó T., 2015: *The climate change agreement in 2015*: its necessity, difficulties and prospects. NATO-PA-STC, Budapest <http://www.nato-pa.int/shortcut.asp?FILE=4017> <http://www.nato-pa.int/shortcut.asp?FILE=4018>

Faragó T., 2015: *2015 – a sorsfordító év*. Népszabadság 2015. március 9., Fórum, 10

<http://nol.hu/velemeney/2015-a-sorsfordito-ev-1520741>

Faragó T., 2014: *Nemzetközi klímátárgyalások Varsóban*. Magyar Tudomány, 2014:2, 210-215

<http://www.matud.iif.hu/2014/02/10.htm>

Faragó T., 2014: *Kulcsághozatok zöldítése szükséges a hatékony klímapolitikához*. Zöld Ipar Magazin, IV:9, 3

¹⁵ A Kiotói Jegyzőkönyv elfogadása után négy évig tartottak az „utómunkálatok” (Marrakesh 2001); 2005-ben történet meg a hatálybalépése.